

Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Çocuğun Duygusal Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Genel Bilgi

Bu çalışmanın amacı ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik farklı tutum ve davranışlarının çocuğun duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini bağlanma stilleri, içselleştirme davranışları (özellikle ruh sağlığı), dışsallaştırma davranışları (özellikle ilişkilerde uyumsuzluk ve saldırganlık) ve akademik öz yeterlik duygusu gibi değişkenlerle ilişkili olarak incelemektir. 01.01.2005 tarihinde başlatılan bu proje Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından desteklenmektedir (BAP-2005-01-04-01).

Geçmiş çalışmalar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin çocuk ve gençler üzerinde psikolojik sonuçlar doğurduğuna dikkat çekmiştir. Algılanan çocuk yetiştirme stillerinin sürekli kaygı, okul başarısı, depresyon, özsaygı ile ilgili olduğu saptanmıştır.

Çocuk yetiştirme stillerinin yanısıra, kişinin ebeveynlerine karşı geliştirdiği duygusal bağlar sonucunda ortaya çıkan bağlanma stillerinin de aile ve arkadaşlar ile uyumlu ilişkiler kurma, özsaygı, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları gibi birçok psikolojik değişken üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Çocukların benlik yapılanması ve duygusal gelişimi için belirleyici olan çocuk yetiştirme stilleri ve bağlanmanın birbirleriyle de ilişkili olduğu gözlemlenmiştir, ancak mevcut yazında bu iki değişkenin birarada kullanılarak çocukların duygusal gelişimi üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Sözü edilen ilişkinin hem çocuktan hem de ebeveynlerden toplanan verilerle karşılıklı etkileşim modelleri kapsamında incelenmesi etkinin dinamiğini anlamak bakımından önem taşımaktadır. Türkiye’de anne-baba tutumlarının ve aile yapısının kültürel bakımdan farklılıklar taşıması ve zaman içinde dönüşmesi ve çocuk yetiştirme tutumlarının Türkiye’de kültüre ve farklı sosyoekonomik düzeye göre farklılıklar göstermesi, önerilen kuramsal ilişkinin kültürel özellikler dikkate alınarak incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye’deki yaygın anne-baba tutumları ve stillerinin çocuğun duygusal gelişimi bakımından yol açtığı kritik koruyucu ve risk faktörleri de incelenecektir. Bu bağlamda aşırı koruma ve denetim ile çocuğun olumlu ve olumsuz durumlarda başkaları ile karşılaştırılması gibi kültürümüzde görece yaygın “olumsuz” anne-baba davranışlarının ve koşulsuz sevgi, ilgi ve destek gibi yaygın “olumlu” davranışların duygusal gelişime olası etkileri incelenecektir. Duygusal gelişimdeki kültüre özgü koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin incelenmesi özellikle uygulamacılar ve eğitimciler açısından önem taşımaktadır.

Kapsam

Çalışmada iki ayrı örneklem kullanılacaktır. Birinci örnekleme devlet okullarının 3, 4, ve 5’inci sınıflarında okuyan çocuklar ve onların anne ve babaları oluşturacaktır. Bu amaçla iki ilköğretim okulunun üçer adet sınıfının ziyaret edilmesi planlanmaktadır. Anneler ve babaların ayrı ayrı dolduracağı ebeveyn anketi demografik ölçümlere ilişkin sorular, bağlanma ve çocuk yetiştirme stilleri ölçekleri ile çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarını ölçen bir ölçümden oluşacaktır. Çocuk anketinde ise demografik ölçümlere ilişkin sorular, algılanan çocuk yetiştirme stilleri ve bağlanma ölçekleri yer alacaktır.

İkinci örneklem ise, devlet okullarında lise 1 ve lise 2’inci sınıflarda okuyan ergenler ile onların anne ve babalarından oluşacaktır. Ebeveyn anketlerindeki ölçekler birinci örnekleme de kullanılacak ölçeklerle aynıdır. Çocuk anketleri ise bazı farklılıklar içermektedir. Çocukların ve ergenlerin bağlanma stili ile algıladıkları çocuk yetiştirme stillerini ölçmek amacıyla bu yaş gruplarına uygun farklı ölçekler kullanılacaktır. Ayrıca, ergenlere çeşitli konulardaki akademik öz yeterliklerini ölçen bir anket uygulanacaktır. Bu örneklemden veri toplanması için iki lisenin üçer adet sınıfının ziyaret edilmesi planlanmaktadır.

Her iki örneklemden veri toplanması sırasında aşağıdaki işlemler takip edilecektir:

1. Çocuklara anne-babalarına ayrı ayrı imzalatılmak üzere izin belgeleri dağıtılacaktır. Bu belgede araştırmanın içeriği kısaca özetlenerek, çocuğun ve anne-babanın katılımı için izin istenecektir. Ayrıca, ebeveynler ve çocukların istedikleri zaman katılımcılıktan ayrılma hakkına sahip olacakları belirtilecektir.
2. Anne-babaları çalışmaya katılmalarına izin veren öğrencilerden ekte sunulan anketleri doldurmaları istenecektir. Öğrencilerin anketi doldurma sırasında ortaya çıkabilecek sorularını yanıtlamak için en az iki araştırmacı anketin uygulanacağı sınıflarda hazır bulunacaktır.
3. Anketi dolduran öğrencilere anne-babalarına teslim edilmek üzere ebeveyn ölçümleri ve bunlarla ilgili ön yazı ayrı ayrı zarflarda verilecektir. Ebeveynlerden birbirlerinden bağımsız olarak doldurdukları anketi, kapalı zarflarda araştırmacılara ulaştırılmak üzere çocuklarına vermeleri istenecektir.
4. Sınıflar ziyaret edilerek anne-babaların doldurduğu anketler, çocuklardan toplanacaktır.

Araştırmada kullanılacak ölçümler ve belgeler ekte sunulmuştur.

Özgün Değer

Bu araştırmanın uygulamaya yönelik en önemli katkısı ele alınan değişkenler bakımından çocukluk ve ergenlikteki koruyucu ve risk faktörlerinin saptanmasıdır. Bu amaçla Türkiye'deki yaygın anne-baba tutum ve davranışlarının çocuğun duygusal gelişimi bakımından önemi incelenerek, akademik öz yeterlik duygusu ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarıyla olan ilişkisi saptanacaktır.

Bu araştırmanın Türk psikoloji yazınına yapacağı en önemli katkı ise, çocuk yetiştirme stilleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin sistematik bir bakış açısıyla farklı gelişim dönemlerinde incelenmesi olacaktır. Hem çocuk yetiştirme stillerinin hem de bağlanma stillerinin benzer psikolojik değişkenleri (kaygı, depresyon, saldırganlık, akademik başarı, vb.) etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de çocuğun gelişim sürecindeki risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin belirlenmesi, tüm bu değişkenlerin göz önüne alınması ile mümkündür. Mevcut literatür yukarıda sözü edilen amacı karşılamakta yetersiz kalmakta ve özellikle Türk kültürüne özgü farklılıkların ele alınan ilişkiye nasıl yansıdığını anlamada kapsamlı veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Sözü edilen projenin mevcut literatüre katkısı aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Mevcut literatürde çocuk yetiştirme stilleri, bağlanma stilleri ve bunların etkilediği sonuç değişkenlerini bir arada bulunduran modellere rastlanmamıştır. Bu projede sözü geçen değişkenlerin bir arada yer alacağı çeşitli nedensel modeller çift analizleri (ebeveyn ve çocuk) kullanılarak sınanacaktır.
2. Geçmiş çalışmalarda veri sadece çocuklardan toplanmıştır. Bu çalışmada ise hem çocuklardan hem de ebeveynlerden veri toplanarak ebeveynler ve çocuk arasında karşılıklı ilişkinin doğası daha iyi açıklanabilecektir.

Sonuç olarak, bu çalışmadan elde edilecek bulgular, Türk psikoloji yazınına katkı yapmanın yanısıra, başta gelişim psikologları ve eğitimciler olmak üzere çocuk alanında çalışan kişilerin yararlanabilecekleri bir kaynak olacak, çocuklar ve ergenlere olumlu katkılar yapılabilmesine yardımcı olacaktır.